

pudivého základu sociálneho diania, a to nejen u lidí, ale i zvířat. Hledisko produkce je jim také výchozím a základním aspektem i vysvětlujícím principem. Velice podrobně demonstrují tento svůj přístup na rozboru vzájemných vztahů mezi mužem a ženou v manželství (kap. 5.2). I když to na tomto místě není tak výslovně uváděno, jak např. v kapitole o postojích, přece je možno i zde vidět v pozadí koordinaci a kooperaci jako vůdčí motivy sociální činnosti jednotlivců. Mezi pozoruhodné patří i kapitoly o vztazích mezi individuem a společností (kap. 4) a pojednání o vztazích mezi psychologii osobností a sociální psychologii (kap. 3). Poslední a nejdelší kapitola (9) naznačuje vztah mezi sociálně-psychologickou teorií a praxí, zvláště pak výrobní praxí. Týká se koordinace (jako předstupně kooperace) jako výkonové složky sociálně-psychologického významu. Tato koordinace je sledována v činnosti vedoucích pracovníků při řízení výrobních kolektivů. Sledována je při řízení chodu informací ve skupině (kap. 9.2), při vedení skupiny (kap. 9.1) a při vytváření struktury pracovní skupiny (kap. 9.3). V závěru této kapitoly je naznačeno že to není koordinace, ale kooperace, co by mělo být vlastním jádrem studia. Je možno se těšit, že v učebnici sociální psychologie bude právě tomuto tématu věnováno více pozornosti.

Recenzovaná kniha o rozsahu 252 stran je členěna do tří částí. V první části je podán nástin dějin sociální psychologie — včetně její prehistorie (viz pojednání o tzv. psychologii národů, o masové psychologii a o studiu sociálních instinktů). V tomto úvodním díle je ale umístěna i stěžejní kapitola (2) o předmětu a úkolech sociální psychologie v marxistickém pojetí. Druhý díl poskytuje přehled základních otázek sociální psychologie: otázku vztahu mezi individuem a společenskou skupinou až společností, problematiku sociální motivace a komunikace. Ve třetím díle jsou tři ukázky řešení zcela konkrétních problémů: otázka vlivu kooperace na výkon, problematika sociálně formovaných postojů a otázky aplikace sociálně-psychologických přístupů na studium koordinace pracovních skupin.

Závěrem je možno říci, že účelem recenzované knihy nebylo podat přehled všeho, co se v sociální psychologii udělalo a co je známo. Úkolem bylo ovlivnit postoj, ujasnit úkoly, osvětlit metodické přístupy, odstranit předsudky a naznačit problémy. Je možno říci, že právě toto se

autorům povedlo. Postoj čtenáře je po přečtení této práce výrazně ovlivněn. Rozhodně má blíže k experimentální sociální psychologii, která dnes má ve světě „zelenou“. Při tom má jasno i v základních ideologických otázkách oprávněnosti a nutnosti takového studia. Za to musíme být autorům vděční. *J. Křivohlavý*

Tomáš Pardel

PROBLÉMY PSYCHOANALYTICKÉHO HNUTIA

*Vyd. Psychodiagnostika n. p. Bratislava
1972.*

Úvod a devět kapitol tvorí obsah knihy T. Pardela „Problémy psychoanalytického hnutia“. Prvá kapitola je venovaná životopisným a pracovným charakteristikám nielen S. Freuda ale aj A. Adlera a C. G. Junga. Novými koncepciami výskumov psychologických javov, pojmov nevedomia vo filozofii a psychológii, pojmom nevedomia u Freuda a Junga a pojmom nevedomia a súčasnou psychológiou sa autor zaoberá v druhej kapitole.

Problémom hlbinnopsychologickej teórie libida, ontogenetickej psychológii, aktivizácii ľudského správania, je venovaná tretia kapitola. V štvrtej kapitole sústreďuje autor pozornosť na psychologickú metódu výskumu nevedomia (chybné výkony, sen, Freudov výklad snov, symbolika sna, Adlerov a Jungov výklad snov, výskum snov) a v piatej na problematiku psychoanalytickej teórie útlmu v psychológii. V šiestej kapitole sa rozoberajú hlbinnopsychologické koncepcie osobnosti, ktoré vychádzajú zo základnej teórie nevedomia, ktoré je podľa tejto teórie určujúcim faktorom správania. Obsahom siedmej a ôsmej kapitoly je rozbor psychoanalýzy a sociálnych javov, Adlerovej individuálnej psychológie a začiatkov tzv. neopsychoanalýzy. Neopsychoanalýza (neoanalýza, neofreudizmus) je vlastne poslednou fázou v psychoanalytickom hnutí, orientovanom viac na Adlera a do istej miery aj na výsledky iných vied, nielen psychoanalytických náuk a doktrín. Neopsychoanalýza však, ako uvádza Pardel, neopúšťa pôdu výkladu psychických javov, ktoré zaviedol Freud, hoci používa niektoré iné vysvetľovacie princípy. V záverečnej, deviatej kapitole, sa Pardel zaoberá psychoanalýzou a psychologickými vedami, zdôrazňujúc potrebu urobiť bilanciu stavu rozpracovanosti teórie psy-

chologických vied a porovnať ju s úrovňou, ktorú súčasné poznanie dosiahlo.

To je veľmi stručná a snád ani nie celkom výstižná charakteristika obsahu predloženej knihy T. Pardela. Pre takýto postup sme sa rozhodli predovšetkým preto, že sme toho názoru, že aj keď ide o recenziu pre Československú psychológiu, by iste nemalo veľký zmysel napísať o knihe „Problémy psychoanalytického hnutia“ len akúsi informatívnu recenziu, v ktorej by sme zaradom a hodne širšie rozvádzali jednotlivé kapitoly, ich obsah, či všetky problémy a otázky, ktorými sa autor zaoberá.

Takýto náš názor je bezprostredným odrazom toho, že knihu Pardela zaraďujeme v súčasnosti u nás práve k tým dielam opätovne sa upevňujúceho marxistického psychologického myslenia, ktorú si každý záujemca o psychológiu (no iste nielen o psychológiu) najradšej prečítá sám, že sa najradšej sám zoznámí s tým „čomu všetkému“ sa v nej venuje pozornosť, najradšej sám si podiskutuje i popolemizuje s myšlienkami, názormi, závermi i poznámkami, ktoré autor uvádza na záver každej kapitoly. Pravda, náš názor bol ovplyvnený aj tým, že samotný výklad psychoanalytických doktrín je v knihe podávaný tak, že si čitateľ sám na základe tohto výkladu môže utvárať vlastný kritický názor.

Nuž a ak knihe „Problémy psychoanalytického hnutia“ pripisujeme takýto význam bolo by chybou, kdyby sme ju v našich recenziách na stránkach Československej psychológie obišli, či vynechali. Jej recenzia je potrebná tým viac, že ešte pred niekoľkými rokmi začal byť aj náš knižný trh pomerne intenzívne sýtený prácami psychoanalytickými, ako aj neopsychoanalytickými, v tých rokoch, keď ani na stránkach odborných psychologických časopisov sa neobjavili štúdie či články, ktoré by s týmito prácami boli hlbšie polemizovali, a že vlastne Pardelovu knihu môžeme považovať u nás za prvú marxisticky syntetizujúcu prácu v tejto oblasti.

Aktuálnosť vydania knihy treba ďalej vidieť predovšetkým v tom,

1. že práve v období predkrízových a krízových rokov našej spoločnosti sa zvlášť populárnymi stali práce nielen psychoanalytikov, ale najmä neopsychoanalytikov, napr. knihy E. Fromma (myslíme si, že posledná vyšla u nás v roku 1969 v Mladej fronte Frommova kniha „Lidské srdce, jeho nadání k dobru a zlu“,

ktorú preložil M. Zúna a doslov napísal J. Cvekl);

2. že sa revizionisti aj v tejto oblasti pokúšali rafinovane preniknúť do vedomia mladých intelektuálov (je iste pozoruhodné, že konkrétne Fromma a pravda aj iných psychoanalytikov a neopsychoanalytikov, čítalo veľa technikov, ekonómov i prírodovedcov), a najmä do vedomia vysokoškolskej študujúcej mládeže. Rafinovanosť revizionistov spočívala v tomto smere v tom, že tvrdili, že niektorí psychoanalytici (najmä Fromm) sú stúpenkami marxizmu, že dokonca vo svojich prácach robia aj kritiku spoločnosti v USA. Pravda to, že práve Fromm cieľavedome skresľuje spoločensko-politické pomery v ZSSR, že na viacerých miestach robí analógiu Hitler–Stalin, čo mnohí čitatelia bez preháňania chápu a vysvetľujú si ako analógiu fašizmu a socializmu, to tým, ktorí navrhovali a schvaľovali prekladanie a vydávanie práci psychoanalytikov nevadilo. Iste vedeli prečo. Nevadil im pritom ani fakt, že Frommove názory vyúsťujú napr. do idealistického individualizmu, ani to, že sa, stručne povedané, do rúk našich čitateľov dostávali profreudovské knihy, v ktorých sa celý rad problémov a otázok zámerne zamlčoval.

To isté môžeme uviesť aj pokiaľ ide o samotného zakladateľa psychoanalýzy, S. Freuda a o články, ktoré boli u nás napísané o psychoanalýze (napr. v rokoch 1966, 1968, 1969), a v ktorých sa celkom nezaujate propagovala Freudova psychoanalýza, objavovali sa však aj politické invectívy proti socialistickému zriadeniu, presvedčenie, že je potrebné považovať Freudove názory za východisko, ktorému je treba dať širšiu interpretáciu. Do módy prišli obdivné štúdie, populárno-vedné články, recenzie a doslovy o prácach psychoanalytikov, ktorých jadrom bola nie raz iracionálna a duchovedná psychológia „vcitienia“, organizačno politické chápanie psychoterapie a pod.

Bez toho, že by sme chceli porovnávať názory v týchto štúdiách a článkoch s obsahom knihy T. Pardela, musíme konštatovať, že recenzovaná kniha má iný charakter. A každý, kto sa čo len troškou pozorne začíta do Pardelových „Problémov psychoanalytického hnutia“ zistí, že autor zaujíma k psychoanalytickým problémom veľmi vyhranené, na niektorých miestach až príkro kritické stanovisko. Avšak aj napriek zásadne kritickým postojom k psychoanalytickému hnutiu sú tieto postoje v prístupe T. Pardela pod-

statne iné, odlišné napr. od tých, na aké sme boli zvyknutí pri kritike západných názorov a smerov v minulosti. Jeho kritika je totiž vedená nie z pozícií pozitívistickej, ale marxistickej psychológie.

Východiskom, lepšie povedané hlavným zmyslom, metodologickým i myšlienkovým jadrom Pardelových „Problémov psychoanalytického hnutia“ je zaiste správne stanovisko, že pri serioznej marxistickej zdôvodnenej kritike ktoréhokoľvek psychologického smeru, či hnutia, nie je správne ak súčasne s odmietaním ich ontologickej a gnozeologickej povahy ignorujeme aj hlavné problémy, ktorými sa tieto smery, často aj celé desaťročia zaoberajú. Pri tejto konštatácii si neprípisujeme originalitu, avšak v zhode s postupom T. Pardela chceme upozorniť, že iný prístup nielen že by nepriniesol žiadne pozitíva, ale práve naopak viedol by k obmedzovaniu, zúženiu až k vulgárnemu zjednotňovaniu sféry pôsobenia marxistickej psychológie a tým i jej kognitívnej hodnoty. Prístup Pardela k psychoanalytickému hnutiu je účinným spôsobom kritiky a zároveň pozitívneho rozvíjania nášho vedeckého svetonázoru cez zmocnenie sa problematiky, cez preniknutie do tej podstaty, ktorou sa psychoanalýza zaoberá.

V tejto súvislosti treba ďalej poznamenať:

1. že kniha „Problémy psychoanalytického hnutia“ sa „nerodila“ ani ľahko, ani rýchlo. Je totiž známe, že napr. prvé štúdie z uvedenej problematiky autor uverejnil už v r. 1946 („Problém nevedomia u Freuda“, *Psychologica Slavica*) a v r. 1947 („Freudov výklad sociálnych javov“, *Sociologický zborník*);

2. že názory prof. Pardela sa naprosto zhodujú s názormi sovietskych psychológov, ktorí sa taktiež kriticky stavali a stavajú nielen ku „klasickej psychoanalýze“ (pozri napr. Michalovová „Kritické poznámky k psychoanalýze“, 1950) ale aj neofreudizmu, napr. E. L. Šorochovová v knihe „Súčasná psychológia v kapitalistických krajinách“, v kapitole „Freudizmus“ (Bratislava, 1966). Tu Šorochovová uvádza, že u „neofreudistov sa reformácia psychoanalýzy redukovala na nulu a jej nebezpečnosť sa mimoriadne zvýšila: výlučne biologickú inštinktivistickú Freudovu koncepciu nahradila koncepcia sociálno podmienených kompulzívnych túžob. Freudov hrubý idealistický prístup sa u Fromma prejavuje v jemnejšej, zamaskovanej forme“ (str. 256).

Záverom vyslovujeme presvedčenie, že

vydanie knihy „Problémy psychoanalytického hnutia“, nielen že vyplní medzeru v našej pôvodnej marxistickej psychologicko-literature zaoberajúcej sa psychoanalýzou (psychoanalýza u nás ani nemala veľkú tradíciu a pôvodná práca o psychoanalýze vôbec chýbala), ale spĺňa aj pozitívne politicko-ideologické ciele, keďže, ako sme na to poukázali vyššie, práve v nedávno uplynulých rokoch krízových sa u nás vo vedomí niektorých ľudí intenzívne šíri psychoanalytické teórie vyhľadáváním a štúdiom starších i novších prekladov jednak diel S. Freuda, jednak aj iných autorov obdobného zamerania, najmä neanalytikov.

Čitateľ, ktorý siahne po recenzovanej knihe, bude mať v rukách dielo syntetika, dielo, ktoré obsahuje materiál spracovaný v širokých súvislostiach a získanielen prehľad v psychoanalytickom hnutí, ale možnosť zaujímať k tomuto hnutiu vlastné racionálne stanovisko.

J. Boroš

L. Wołoszynowa (red.)

BIBLIOGRAFIA PRAC PSYCHOLOGICZNYCH

wydanych w Polsce w latach 1946–1968

Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Gdańsk
Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk
1974, 380 stran.

Již před druhou světovou válkou zaujímala polská psychologie důstojné místo na světovém fóru. Stačí připomenout jména J. Wł. Dawida, J. Ioteyka, E. Abramowského, M. Kreutze, S. Błachowského, W. Witwického, S. Baleye, S. Szumana a) S nástupem fašizmu však byl poměrně příznivý rozvoj polské psychologie na dlouhá léta násilně přerušen.

Po druhé světové válce, v nových politických a ekonomických podmínkách, se polská psychologie začala se značným počátečními obtížemi znovu rozvíjet po někud opožděně. Bylo nutno obnovit institucionální a organizační základnu, přistoupit k výchově nových kádrů, postupně vytvářet předpoklady pro rozvoj psychologie na filosofické bázi marxismu-leninismu, orientovat ji na plnění úkolů vyplývajících z potřeb výstavby socialistické společnosti.

Za významné podpory nejvyšších stranických a vládních orgánů byla v relativně krátkém období vybudována síť vědecko-výzkumných pracovišť, byl vyškolen značný počet vysoce kvalifikovaných